

Motion till riksdagen 2019/20:358

av Aron Emilsson m.fl. (SD)

Ökad kulturmiljöhänsyn vid exploatering

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om utvidgad enprocentsregel och sanktionsmöjligheter vid kommersiella aktörers överträdelser gentemot känsliga kulturmiljöer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärdskrav och vite för aktörer som inte respekterar kulturhistoriska och allmännyttiga skönhetsvärden och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Över hela Sveriges land gestaltas vår gemensamma historia i lager av kulturmiljöer, inte sällan av höga kulturhistoriska värden. Kulturmiljön på landsbygden kommer till uttryck i alltifrån små torp och överloppsbyggnader till ståtliga gårdar, herresäten och slott med tillhörande ekonomibyggnader. För att inte tala om alla medeltida kyrkor och kyrkogårdar som i många avseenden förkunnar både arkitekturhistoria, lokalt hantverk-kunnande interiört och exteriört och även historisk utformning av kyrkogårdsmiljön och det gröna kulturarvet jämte de olika århundradenas utformningar av gravvårdar. I stadsmiljön ger sig kulturhistoriska värden tillkänna genom stadsbilden i form av äldre hus, innergårdar och ibland hela kvarter, eller torg och ståtliga domkyrkor. Överallt möter vi platser och miljöer som bär på såväl mänskliga levnadsöden och person-historia, som lager av historiska byggnadssätt, färgval och material som signalerar estetisk hållbarhet och medvetenhet. Kulturmiljön är ofta både estetiskt tilltalande och hälsosam. I andra fall signalerar kulturmiljön inte uppenbara skönhetsvärden, men likväl lärorik orientering om exempelvis industrihistoria. Vår rika flora av kulturmiljöer är en länk till vår historia och en del av vårt kollektiva minne.

Lagstiftningen har sedan länge understrukit samhällets och inte minst det offentligas ansvar för att vårda, bevara och visa hänsyn till kulturmiljöer av kulturhistoriskt värde.

Det har uttryckts i kulturminneslagen, numera den reviderade kulturmiljölagen, men även i väglagen, järnvägslagen och inte minst plan- och bygglagen.

I plan- och bygglagen stipuleras kommunernas ansvar och åligganden gällande kulturhistoriska miljöer, vilket inte sällan uppmärksammas i samband med att nya detaljplaner antas och exploatering som på något sätt förvanskar, förfular eller ytterst leder till rivning av skyddsvärd kulturmiljö. Inte sällan föregås förfarandet av avvikande meningar och protesterande inlagor från såväl kulturmiljövården som civilsamhället och allmänheten. I dag råder dessutom ett stort underskott av bebyggelseantikvarisk kompetens i landets kommuner såväl bland tjänstemän och förtroendevalda, vilket kommit till uttryck i flera uppmärksammade artiklar i pressen de senaste åren. För att komma tillrätta med denna problematik driver Sverigedemokraterna reformförslag och anslagshöjningar som ska trygga såväl vård och underhåll av det samlade kulturarvet, men också höja kompetensen i kommunerna.

Inte sällan står kommuner i begrepp att anta nya detaljplaner i syfte att förtäta, eller exploatera områden i anslutning till känsliga kulturmiljöer. På detta har otaliga fall rapporterats de senaste åren. Ett av de senare fallen som vållat massiv debatt är exploateringen vid Prästviken, eller närmare bestämt Sankt Botvids kyrka, i Botkyrka kommun invid E4:an utanför Stockholm. Detta är en kyrkomiljö med medeltida anor och vägskalet och landskapsbilden är oerhört känslig. Placering, storlek, omfattning, material- och färgval etcetera kommer att ha mycket stark betydelse för den känsliga kulturhistoriska miljön av riksintresse. Det arbete som påbörjats och de planer som offentliggjorts har väckt stor debatt och visat obefintlig, eller mycket liten hänsyn till miljön. Det här är ett fall av många, men pekar på en mer omfattande problematik i grunden, nämligen risker vid exploatörers och byggherrars brist på förståelse och kompetens om lokala och historiska förhållanden. Det understryker också behovet av en utvidgad lagstiftning där inte bara kommunen, utan också exploitören har ett ansvar i hänsynstagandet till känsliga miljöer av högt kulturhistoriskt värde.

Reformerad enprocentsregel och ökat ansvar hos exploitören

Vi menar att det krävs ett samlat grepp för att komma tillrätta med ovan nämnda problematik. En del av det är att stärka det allmänna skyddet av kulturmiljöer i anslagshöjningar till berörda myndigheter och civilsamhället, det andra att stimulera kompetensförstärkning i den kommunala förvaltningen. I tillägg till det här bör regeringen utreda hur exploitörer och byggherrar på den kommersiella sidan kan åläggas ansvar. Det finns fog för, och behov, av att se över möjligheterna att omvandla, eller bygga ut den så kallade enprocentsregeln till att inte bara omfatta offentlig förvaltning, utan att även kommersiella aktörer såsom de stora byggherrarna åläggs avsätta en fond för kulturhistorisk estetisk hänsyn och gestaltning vid exploatering och nybyggnation i anslutning till kulturhistoriska miljöer där inverkan är påtaglig och riskerar att förändra landskaps- eller stadsbilden. Det kan handla om behov av att bygga upp, eller rekrytera kulturmiljökompetens, eller att anpassa bebyggelse utifrån platsens historia och stilbild, där det krävs alternativa materialval, hantverk och färgsättningar, eller konstnärlig utsmyckning och informationstavlor eller dylikt för att spårbarheten i platsens identitet och historia ska vara synlig och tillgänglig för boende och besökare.

Vite vid överträdelser

Byggherrar och exploatörer bör liksom kommuner, vilka är de som har mandat över planmonopolet, vara trygga i att det finns proaktiva möjligheter, incitament och ålägganden som möjliggör ansvarstagande för kulturmiljön i ett tidigt skede i processen. Samtidigt är det centralt att överträdelser kan resultera i böter, eller vite, för de exploatörer som undviker eller bortser från att ta hänsyn till känsliga kulturmiljöer eller riksintressen, trots medvetenhet om det ansvar som åligger dem. Regeringen bör därför i en utredning om kompletterad eller förändrad enprocentsregel enligt ovan, också utreda hur en lagstiftning kan utformas som möjliggör sanktionsmöjligheter vid överträdelser.

Åtgärdskrav vid förstörelse av kulturmiljö

Om en kulturmiljö förstörts och den nya miljö som byggts har obefintliga skönhetsvärden bör miljön i vissa fall kunna återställas eller byggas om. Utformningen av våra gemensamma miljöer påverkar hälsa och välmående bland de som rör sig i miljöerna, och det är inte rimligt att kommersiella intressen helt ignorerar allmännyttan för generationer framöver. Om en betydande folklig opinion markerar mot en ny miljöns brist på kulturhistorisk hänsyn eller brist på skönhetsvärden bör frågan om återställande eller försköning av miljön kunna väckas. Olika aktörer som verkat för att förstöra eller förfula en miljö bör kunna åläggas att återställa eller försköna den miljö de haft negativ åverkan på. Under vilka omständigheter och övriga former för när detta ska kunna krävas bör utredas. Det viktiga är att olika aktörer som inte respekterar skönhetsvärden och kulturhistoriska värden ska vara medvetna om att de kan bli ålagda att återställa eller försköna den miljö de förstört.

Aron Emilsson (SD)

Angelika Bengtsson (SD)

Cassandra Sundin (SD)

Jonas Andersson i Linköping (SD)

Runar Filper (SD)